

ENDERUN DERGİSİ
JOURNAL OF ENDERUN

e-ISSN: 2618-592X

YIL/YEAR: 2023 CİLT/VOL: 7 SAYI/ISSUE: 2

Çevrimiçi olarak / Available online at www.dergipark.org.tr/tr/pub/enderun

**DİASPORADA BİR UYANIŞ VE VAR OLMA HAMLESİ
OLARAK ALEVİLERİN SESİ DERGİSİ***

Alevi's Voice Journal: As An Awakening And Existence Move In The
Diaspora

Makalenin
Gönderim Tarihi:
24/03/2023

Makalenin
Kabul Tarihi:
28/03/2023

Selman ÇEVİK

Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
selmancevik.06@gmail.com,
Orcid:0000-0002-3046-563X

Doi: 10.59274/enderun.1270332

ÖZET

1960 yılında Türkiye'den Avrupa'ya başlayan işgücü göçü ve sonrasında ortaya çıkan olgular bugün 60 yıllık bir geçmişi içerisinde barındırmaktadır. Türkiye'nin yurt dışındaki varlığı ve ona yönelik politikalarla Türk toplumunun Avrupa'daki varlığı farklı dinamikler göz önüne alındığında göz ardı edilemeyecek bir konumda bulunmaktadır. Türk diasporasının sivil toplum kuruluşları ve kamusal alanda varlıklarının da bu alan içerisinde dikkat çekici bir noktada bulunduğu değerlendirildiğinde konunun hem Türkiye hem de Avrupa yanında dinamik olduğu görülmektedir. Türk diasporasının öne çıkan sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Bu kuruluşlar belirli siyasi, dini, ideolojik ya da farklı gerekçelerle bir araya gelebilmektedir. Bu çalışmada Avrupa'da yaşayan Alevi toplumunun oluşturduğu ve ön plana çıkan bir sivil toplum kuruluşu olan Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu bünyesinde 1990'lı yıllardan beri çıkarılmakta olan Alevilerin Sesi Dergisi üzerinden Alevi toplumunun yaşadığı süreçlerin bu dergide nasıl yansıdığına dair bir analiz gerçekleştirilmiştir. Alevilerin Avrupa özelinde "var olma" süreçleri, bu süreç içerisinde meydana gelen ve bunları oluşturan dinamikler ele alınmaya çalışılmıştır. Konunun Türkiye'nin dinamiklerinden ayrı değerlendirilemeyeceği göz önüne alındığında Aleviliğin veya Alevi toplumunun buna bağlı olarak bugün geldiği süreç ve sonrası için bir perspektif sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Diaspora, Türk Diasporası, Yurt Dışı Türkler, Alevilik, Alevilerin Sesi Dergisi.

* Bu çalışma Nevşehir Hacı Bektaş Veli 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ABSTRACT

The labor migration that started from Turkey to Europe in 1960 and the meanings that emerged after it contain a 60-year history today. Turkey's presence abroad and the policies towards it and the presence of Turkish society in Europe are in an important position when different dynamics are taken into account. Considering that the presence of the Turkish diaspora in non-governmental organizations and in the public sphere is at a remarkable point within these dynamics, it is seen that the issue is important both in Turkey and in Europe. There are important and prominent non-governmental organizations of the Turkish diaspora. These organizations may come together for certain political, religious, ideological or different reasons. In this study, an analysis was carried out on how the processes of the Alevi Community were reflected in this journal, through the Journal of Voice of Alevi, which has been published since the 1990s within the European Federation of Alevi Unions, a prominent non-governmental organization formed by the Alevi Community living in Europe. . The processes of "existence" of Alevi in Europe, and the dynamics that occur in this process and create them, have been tried to be discussed. Considering that the subject cannot be evaluated separately from Turkey's dynamics, a perspective has been presented for the process and the future of Alevism or Alevi Society accordingly.

Keywords: Diaspora, Turkish Diaspora, Turks Abroad, Alevism.

1. Giriş

Diaspora kavramı veya doğrudan Türk diasporasından bahsetmek her ne kadar tartışmalı ve farklı unsurları içerisinde barındıran bir konu olsa da temel noktaları itibarıyla yurtdışında bir Türk varlığından bahsetmek mümkündür. William Safran (1991) ve Robin Cohen'in (2018) diaspora tanımlamaları dikkate alındığında bu bağlamda bir Türk diasporası gündeme gelebilir. Bugün 6 milyondan fazla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yurtdışında bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı,2019). Bu noktada yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının göç etme süreçlerinden bugüne kadar yeni formlarla kendilerini ifade ettikleri ve uyum noktasında önemli bir konumda oldukları bir gerçekliktir. Bu bağlamda Türkiye'nin toplumsal dinamikleri göz önüne alınarak Alevi vatandaşların yeri, konumu, yaşam tarzları gibi birçok pratikleri de göç etme süreci ile birlikte değişim ve dönüşüme uğramıştır. Yurt dışında yaşayan Alevi vatandaşlara dair resmî ve kesin bir kayıt bulunmamakla birlikte önemli bir çoğunluğunun Almanya başta olmak üzere farklı ülkelerde yaşadıkları bilinmektedir. Burada hem Türkiye dinamikleri hem de Avrupa dinamikleri üzerinden bir değerlendirme ve analiz çalışması öngörülmektedir.

Türkiye'de ve Avrupa'da yapılan Alevilik çalışmalarında ilgili literatürdeki kaynaklarda konular farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Hatta zaman zaman meseleye dair yaklaşımlar derinleşebilmektedir. Alevi olmayan bir

araştırmacının Aleviliğe bakışı “dışardan” bir gözle olabileceği gibi olguları ,“olduğu gibi” yansıtabilmesinin de önünü açacaktır. Ancak bu noktada Aleviliğin içerisinde barındırdığı hassas noktalar ve zeminlerde de objektif kalabilmek oldukça önemlidir(Çevik,2020).

1960’larda başlayan Türkiye ‘den Avrupa’ya göç süreci esnasında zaman içerisinde kendileri olmaya çalışan ve bunu Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde başka formlarda yansıtan Alevi toplumu kendi varlık sahalarında oluşturdukları mekanizmalarla yaşamaya devam etmektedir. Bu mekanizmanın nasıl işlediği de 1994’ten bugüne belki de Alevi Toplumunun en uzun süreli yayın organında gösterilmektedir.

Türkiye ve Almanya arasında 1961 yılında imzalanan ikili işgücü anlaşması ile birlikte başlayan ve sonrasında çeşitli Avrupa ülkelerine devam eden işgücü göçü bugün yarım asrı geçen bir tarihe sahiptir. Bu göç sürecinin birçok farklı yönü mevcuttur (Unat,2002). Hem akademik anlamda hem de diğer alanlarda konuya dair çalışmalar bulmak mümkündür. Bu çalışma 1960’larda başlayan göçü yurtdışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Aleviler üzerinden 1994 ‘ten bugüne kadar çıkmakta olan süreli yayın “Alevilerin Sesi” dergisinden hareketle analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Alevi vatandaşların Avrupa’da var olma ve kendilerini gösterme süreçleri diğer Türk göçmenlerden biraz daha farklı sayılabilir. Bu durumu Türkiye’den ayrı değerlendirmek mümkün gözükmemektedir. 1960’da ki göç etme motivasyonu ve nedeni ile 1970, 1980, 1990 ve 2000 sonrasında ki göç etme motivasyonu ve nedenleri arasında farklılıklar mevcuttur. Bununla birlikte Dışişleri Bakanlığı verilerine göre, (2019) Avrupa’da özellikle en çok Türk vatandaşının yaşadığı Almanya’da ve diğer ülkelerde Alevilerin varlık sahası ile geliştirdikleri formlar diğer gruplardan ayrı değerlendirilebilir (Keleş,2021). Burada süreli bir yayın üzerinden Avrupa’daki Alevilerin birçok açıdan neler yaşadığı, diasporada hangi değişim ve dönüşümleri geçirdiği, Avrupa’daki tanınma stratejileri ve Türkiye’ye bakışları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada, yurt dışında yaşayan Türk toplumu ve Türk diasporasında Alevi toplumunun öne çıkan sivil toplum kuruluşlarından olan Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu’nun 1994 yılından beri çıkardığı Alevilerin Sesi Dergisi üzerinden, Alevi toplumunun Avrupa’da sosyal, siyasi, hukuki ve diğer alanlarda hangi gelişmeleri yaşadığı ve bu gelişmelerin Türkiye ve Avrupa sathında nasıl bir etkisinin bulunduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, metin

analizi tekniği kullanılarak, belirli dökümanlar, alt başlık ve konu bütünlüğü sağlanarak ortaya konulmaya çalışılmıştır (Yıldırım & Şimşek,2008) 1994 yılından 2019 yılına kadar derginin arşivinde açık olan bütün sayılar incelenmiş ve ilgili süreç takip edilerek konu bütünlüğü içerisinde yer verilmiştir.

1- Diasporada Alevilik

Türkiye’den Avrupa’ya başlayan ve akabinde farklı ülkelere doğru devam eden işçi göçlerinin üzerinden bugün yarım asırlık bir süre geçmiştir (Unat, 2002). Bu süre içerisinde 1960’larla 2000’li yıllar arasında orada yaşayan Türk vatandaşlarının çalışma koşullarından, gündelik hayatlarına, dini yaşantılarından, kültürel anlamda değer yükledikleri birçok olgunun değiştiği söylenebilir. Bu süre zarfında “konuk işçiler” olarak göç eden vatandaşlarımız zaman içerisinde “kalıcı” olmuşlardır. Bugün her ne kadar tartışmalı bir konu ihtiva ediyor olsa da “diaspora” kavramı oradaki insanlarımız için kullanılmaya başlanmıştır. Diasporanın ne olduğu veya gerçekten Türkiye’nin bir diasporasının olup olmadığı dahi konuşulmaktadır. Bununla birlikte yurt dışında yaşayan Alevi vatandaşların kendilerinin başlı başına bir “Alevi Diasporası” olup olmadığı da bu tartışmalarla birlikte değerlendirilmektedir (Aksoy, Aksürmeli, 2017). Öte yandan “diasporada Alevilik” ile “Alevi Diasporası” söyleminin dahi farklı anlamlara gelebileceği, odak noktaları itibariyle önemlidir. Alevilerin “Diaspora İçinde Diaspora” , “Alevi Diasporası” gibi başlıklar etrafında ilgili literatürdeki kaynaklarda nitelendiriliyor olması da dikkat çekici bir bakış açısidir (Aksoy, Aksürmeli, 2017, Zırh, 2015). 1960’lı yıllarda göç eden Türk vatandaşları arasında herhangi bir Alevi –Sünni veya başka türlü bir ayırım söz konusu olmamıştır. Hatta resmi kayıtlarda da böyle bir ayırım bulunmamaktadır. Ancak Alevi vatandaşların o tarihlerde kendi kimliklerini değil Avrupa’da Türkiye’de dahi açıkça ifade etmiyor oluşları burada önemlidir. 1970’li yıllara gelindiğinde ise aile birleşimleri ile artan göçmen nüfusunun yanında Avrupa’da da Türkiye’dekine benzer örgütlenmeler, dernekleşme çalışmaları veya siyasi partilerin etkilerini görmek mümkündür (Unat,2002; Çoştı,2019). Bu oluşumların yanında Alevi vatandaşların birlikte hareket etme süreçlerini ayrı değerlendirmek yerinde olacaktır. Zira 1978’deki Kahramanmaraş, 1980 ‘deki Çorum, 1993’deki Sivas ve son olarak 1995’teki Gaziosmanpaşa olayları Alevi vatandaşların yurtdışına iltica etme ve örgütlenme süreçlerini hızlandırmıştır. Türkiye’deki Alevi vatandaşların geçmişten bugüne, bu gibi olaylarla karşı karşıya kaldıklarını da söylemek mümkündür (Dersim Olayları, Koçgiri İsyanı gibi). Ayrıca

1960 ve 1980 askeri darbelerinin etkilerini de burada görmek mümkündür. Bu olayların Türkiye'deki yansımaları daha farklı açılardan incelenebilecek dinamikleri barındırmakla birlikte Avrupa'daki Alevi vatandaşlara yansımaları bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Bütün bu olaylarla birlikte ilk olarak 1989 'da Almanya Hamburg'da kurulan Alevi Kültür Merkezi dernekleşme çalışmalarının ilk adımı olarak nitelendirilebilir. Bu tarihten sonra Alevi derneklerinin sayısı artmaya başlamıştır. Fakat Alevi örgütlenmelerinin hız kazanmasında 1993 yılındaki Sivas ve sonrasındaki Gazi olayları dönüm noktaları olarak gösterilebilir (Coşan- Eke,2014). Sonrasında Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu çatısı altında birleşen 260 civarında Alevi Kültür Merkezi ve Cem Evinin 100.000 'den fazla üyesi bulunmakla birlikte başta Almanya olmak üzere Hollanda, Fransa, İngiltere, Avusturya, İsveç, İsviçre, Belçika, Danimarka gibi birçok Avrupa ülkesinde de üyesi yer almaktadır (Coşan-Eke, 2014).

Alevilerin Sesi Dergisi de bu konfederasyonun bünyesinde 1994'ten bugüne kadar faaliyetlerine devam etmektedir. Alevi vatandaşların diaspora oluşturup oluşturmadıkları bir yana hem dernekleşme süreçleri hem de etkinlikleri göz önüne alındığında “ulus-ötesi” bir anlamda kendilerini inşa ettikleri söylenebilir (Unat,2002; Hopkins,2010). Bununla birlikte inanç olarak tanınma, Alevilik dersleri, siyasal hayata katılma gibi durumlarda bu bağlamda değerlendirilebilir.

Alevilerin Sesi Dergisi'nin 1994 yılındaki ilk sayılarında “örgütlenme” çalışmalarına hız verilmesi gerektiği ve bu bağlamda Alevi Hareketi'nin örgütlü olarak var olabileceği belirtilmiştir. Sonraki yıllarda da zaman zaman diğer sayılarda bu vurgu devam etmiştir. Nitekim hâlihazırda birçok Avrupa ülkesinde yapılaşmış, örgütlenmiş bir hareket olan bu örgütlülük üzerinden kendisini bir arada tutabilmiştir denilebilir.

“Canlar Bir Olalım!”, Deyişler Susmaz Semahlar Sürer!(Alevilerin Sesi Dergisi , Sayı 1, 1994).

“Blok Hareketini Örgütlemek Zorundayız!” (Alevilerin Sesi Dergisi , Sayı 4 , 1994).

“Aleviler hızla ve doğrudan kendi örgütlerini yaratıyorlar. Ancak Alevi örgütlenmesi, gerek Türkiye'de gerekse Avrupa'da alt yapısının oluşturulması ve kendi ayaklarının üzerinde durması anlamıyla henüz daha işin başında...” (Necdet Saraç, Alevilerin Sesi Dergisi, Sayı 1, sf.34 , 1994).

Yıllar içerisinde bu örgütlenme ve birlikte hareket etme çabaları Alevi toplumunun kendi varlık sahalarını oluşturmaları açısından önemlidir. Avrupa ülkelerindeki diğer dernekleşme çalışmalarının aksine Alevilerin

çabaları Avrupa ile “entegre olabilme” ve oraya “uyum” sağlayabilme açısından da önemli gözükmektedir. Öte yandan inanç pratiklerinin Avrupa’ya bir şekilde taşınmış olması, Türkiye’de kırdan kente göç etme süreçleriyle birlikte bazı alışkanlıkları henüz değiştirmeye başlamış bir topluluk için oldukça dikkat çekici gözükmektedir. 2010 yılına gelindiğinde “Alevi Örgütleri Avrupa’da Toplanıyor!” (Alevilerin Sesi Dergisi, Sayı 134, 2010) haberi kapak sayfasından verilerek 16 yılda gelinen noktayı özetler nitelikte durmaktadır.

Öte yandan Hopkins’in 2010 yılında Melbourne yaşayan Alevi kimliği özelinde yaptığı çalışmada makalenin başlığını da taşıyacak şekilde bir katılımcı tarafından verilen cevap dikkat çekicidir : (“I feel myself to be a world citizen”) “Kendimi dünya vatandaşı gibi hissediyorum.”(Hopkins,2010) Bununla birlikte Alevi kimliğinin yeni bir örgütlenme biçimi üzerinden varlık gösterdiği düşünüldüğünde gerek kurulan kültür merkezleri gerekse Cem Evleri vasıtasıyla da anlam kazanması önemli gözükmektedir. Dünya vatandaşlığı söylemi ise basit bir tahayyül veya iddia olmaktan öte 2016 yılının Mayıs ayında Alevilerin Sesi Dergisinde kapak sayfasından verilmektedir: “Dünya Aleviler Birliği”.

Kendi kimliğini Avrupa’da yaşayan, inanç olarak “tanınmış” ve kendisini tanıtmış bir topluluk için ulaşılamayacak bir hedef gibi görünmeyen bu başlık, bahsedilen “ulus-ötesi yurttaşlık” (Unat, 2002) kavramıyla da örtüşüyor gözükmektedir.

2. Örgütlenme ve Birlikte Hareket Etme Yeri Olarak: Cemevleri ve Kültür Merkezleri

Türkiye’deki “Cemevleri ibadethane midir? Statüsü ne olmalıdır?” Gibi tartışmalar geçmişten bugüne süregelmektedir. Avrupa’da Alevi örgütlenmesinin başladığı ilk yıllardan itibaren dernekleşme ile birlikte Kültür Merkezleri ve Cemevleri kurularak Aleviler arasındaki iletişim bu merkezler aracılığı ile sağlanmaya çalışılmıştır. Aleviliğe “inanç” veya “din” statüsü veren ülkelerde ise Aleviliğe dair birçok unsur da bu merkezler söz sahibi olmuşlardır.

Bugün Avrupa’da 260 ‘dan fazla Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi bulunduğunu söylemek mümkündür (Zırh,2015). Bu oluşumlar genel olarak Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu bünyesinde çalışmalarına devam etmektedir. Alevi toplumu için bu merkezler Alevilik inancının ve kimliğinin hem yaşandığı hem de sonraki nesillere aktarabilme noktasında köprü vazifesi gördüğü için büyük bir öneme sahiptir. Hatta bu noktada Alevi Hareketi’nin temel yaşam ve inanç formlarının varlığını göstermesi

bakımından da Aleviler için değerlidir. Alevilerin Sesi Dergisi'nde de birçok sayıda çeşitli Alevi Kültür Merkezi ve Cem Evleri'nden haberler ile faaliyetler duyurulmaya çalışılmıştır.

“Bir kültür yuvası, hem de görkemli bir şekilde böyle açıldı... Mannheim'da Cemevi” (Alevilerin Sesi Dergisi, 1995).

“Milenyum'un Dergâhı!” “Aleviler Augsburg'da Alevi inancının kalıcılığını sağlayacak adımı attılar. Almanya'da ilk kez bir Cem Evi temelden planlanarak Alevilerin ve diğer insanların hizmetine girecek” (Alevilerin Sesi Dergisi, Sayı 39, 2000).

“İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi Londra'da hizmet ve eğitim kurumu olarak faaliyet gösterecek bir dergâhın inşa edilmesi için çalışmalarına başladığını duyurdu” (Alevilerin Sesi Dergisi, Sayı 169, 2013).

Alevi kimliğinin oluştuğu ve yayıldığı bir mecra olması bir yana Avrupa 'da geldiği konum itibarıyla AKM ve Cem Evleri Alevilerin kendilerini tanıtmaya noktası olarak da görülebilir. Ayrıca çeşitli kültür ve sanat kurslarından, akademik eğitimlere kadar farklı şekillerde de bu merkezler işlevini sürdürmektedir.

Nürnberg AKM akademisyen ve esnafları bir araya topluyor” (Alevilerin Sesi Dergisi, Sayı 169, 2013).

Avrupa'da görünürlüğü hızla artan ve Aleviler için gelenek haline gelen Alevi Kültür Festivalleri de AKM'ler bünyesinde düzenlenmektedir. Bu festivaller de Avrupa'da yaşayan Alevi vatandaşlar bir araya gelerek Alevilik öğretisini daha sesli bir şekilde duyurmaktadırlar. 2020 yılında 10.su düzenlenecek olan festival Alevilerin hem Türkiye'deki hem de dünyadaki olaylara dönük olarak yer yer tepkilerini de dile getirdikleri bir platformdur.

“Mutluyuz coşkumuzuz... Çünkü hem evrensel hem de geleneksel bir festivalimiz var!” (Alevilerin Sesi Dergisi, 1996).

Bu noktada Cem Evleri'nin ibadethane olup olmadığı veya nasıl olması gerektiğine dair tartışma bu çalışmanın konusu olmamakla birlikte bu konu hem Türkiye'de hem de Avrupa'da önemli bir meseledir. Aydın Kuşadası Belediye Meclisi' nin 2008 yılında aldığı bir kararda Cem Evini inanç merkezi olarak kabul etmesi Alevilerin Sesi Dergisi'nde de yankı bulmuştur, öte yandan bu durum Türkiye'den Avrupa'ya bir yansıma olarak kabul edilebilir.

“Kuşadası Belediye Meclisi'nden tarihi karar : “Cem Evi inanç merkezidir” (Alevilerin Sesi Dergisi, Sayı 119, 2008).

Bununla birlikte Aleviliğin Avrupa sathında bir inanç olarak kabul görmesi için oldukça mücadele eden Aleviler AKM'ler üzerinden de bu tür girişimlerini sürdürmüşlerdir.

“Cem Evleri Alevilerin ibadet merkezidir. İmza kampanyasında üçüncü olan merkezimiz Dortmund Alevi Kültür Merkezi” (Alevilerin Sesi Dergisi, sf,83, 2005).

3. “Bir Rüya Gerçek Oldu...”: Avrupa'da Alevilik Dersleri

Diasporada Aleviliği tartışmak ve biçimsel yeni formlarına değinmek farklı açılardan bir çerçeve sunması bakımından Türkiye örneğinden ayrı bir bakış sunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Alevi toplumunun 90'lı yıllarda bir talep haline getirdiği ve sonrasında da peyderpey gerçekleştirdiği Alevilik dersleridir. Bu dersler Alevilik inancının ilkokullardan üniversiteye kadar aşama aşama öğretildiği ve uygulandığı hatta çeşitli araştırma merkezleri ile de desteklendiği bilinmektedir. Tarihine kısaca değinmek gerekirse ilk olarak 1980'lerde Almanya'daki okullarda yapılması planlanan İslâm din derslerinin içerisinde Alevilik ile ilgili bir kısım ders içeriği veya talep bulunmamaktaydı. Ancak sonrasında Berlin Anadolu Alevileri Birliği bünyesinde Alevilik dersleri üzerine bir girişim yapılarak 2000 yılında müracaat da bulunulmuştur. Bu süreyi izleyen yıllarda da ilk olarak Bavyera'da ilkokullarda sonrasında da birçok Avrupa ülkesinde Alevilik dersleri başlamıştır (Tosun,2009:100).

İlkokul programlarının yanı sıra ortaokul, lise ve hatta üniversite düzeyinde de Alevilik derslerinin başlamış olması Alevi Hareketi açısından önemlidir. Zira Türkiye'de yıllarca zorunlu din dersinin kaldırılması üzerine uğraş veren Aleviler için bu durum hem oradaki varlık sahalarının gelişmesi hem de Alevilik inancının başka bir şekilde öğretilerek devamının sağlanabilmesi noktasında önemli bir adım atmışlardır. Bu durumun başka bir yansıması da Avrupa ülkelerinde Aleviliğin yer yer İslâm'dan ayrı bir “inanç” olarak tanınmasının önünü açan bir gelişmedir. Öte yandan Alevi örgütlenmeleri içerisinde de mobilize edici bir öneme sahip oluşu konuyu dikkat çekici kılmaktadır. Öyle ki Alevilerin ayrı bir din dersi istemelerinin arkasında Alevi-ideolojik , toplumsal , kültürel ve ekonomik nedenlerle birlikte Alevi kimliğinin tanınması gibi temel nedenlerde bulunmaktadır(Tosun, 2009 : 101).

Bu durumun yansımaları noktasında Alevilerin Sesi Dergisi içerisinde süreç oldukça yakından takip edilerek eyaletler noktasında da haberler yapılmıştır. Hatta derginin bazı sayılarında doğrudan kapak sayfasından

konuya dair haberler yapılmıştır.

“Alevi çocukları için Alman okullarında Alevi içerikli dersler istiyoruz” Başlığı ile verilen haberin devamında “Her şeyden önce Alevi çocukları okullarda kendi inanç öğreti ve kültürleri ile ilgili bilgiler öğrenmek istemektedirler. Şimdiye kadar okullar bu ihtiyaca cevap verememektedirler” (Alevilerin Sesi Dergisi ,İsmail Kaplan).

Görüldüğü üzere Alevi toplumunun önemli bir talebi olarak ortaya çıkan Alevilik Dersleri sonraki süreçte bölgesel olarak yapılan girişimlerle başlatılmıştır. “Bir rüya gerçek oldu... “Berlin’de Alevilik Dersleri başladı...” (Alevilerin Sesi Dergisi , sf. 16 , Sayı 58 , 2002). Haberi ile birlikte belki de Alevilik Dersleri’nin başka bir açıdan fonksiyonunu ifade eden şu cümleler dikkat çekici görülmektedir: “Alevilerin dini bayramları ve önemli günleri okul yönetimleri tarafından dikkate alınacaktır.” Bu durum Aleviliğin tanınmasında öncü bir etkiye sahip olan derslerin Aleviliğin bir inanç ve din olarak kabul görmesi noktasındaki yerini de somut bir şekilde göstermesi bakımından önemlidir. Öte yandan yayın organı etrafında meselelerin derinlemesine incelenmiş olması ve doğrudan yönlendirme yapılması Alevilerin Sesi Dergisi’nin konumu açısından farklı açılardan da değerlendirilebilir. Öyle ki Aleviliğin okullarda öğretilmesine dair dergide yayımlanan model karşılaştırması veya velileri Alevilik Dersleri’ni seçmeye yönlendirici başvuru formlarının da yer aldığı görmek mümkündür (Alevilerin Sesi Dergisi , sf.36 , Sayı 85 , 2005).

Özellikle 2000’li yıllardan sonra ders talebinin daha görünür kılınması ile birlikte Almanya’nın birçok farklı eyaletinde olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinde de yoğun bir şekilde başlayarak devam etmektedir. Alevilik Dersleri’nin müfredatında AABF’nin etkisi yadsınamaz düzeydedir. Ayrıca Alevilik Dersi verecek öğretmenler de burada eğitim almaktadırlar.

Dergi çerçevesinde analiz süresinde bütün bu süreçlerin dışında Almanya’daki bazı akademisyenlerin Alevilik Dersleri’ni gerçekleştirmek noktasındaki çabası dikkat çekicidir. Dr.Klaus THIMM ‘in “Alevilerin önünde duran görev Liselerde Alevilik Derslerini gerçekleştirmek” başlıklı yazısında bu konunun ne kadar önemli olduğunu vurgularken , derslerin kurumsal bir noktadan hareketle verilmesi gerektiğini ifade ederek sonraki yıllarda Alevi çocukları için bu derslerin önemli olacağını vurgulamıştır (Alevilerin Sesi Dergisi , Sayı 75 , 2004). Ayrıca Ekim 2008’de başka bir akademisyenin konuya dair yaklaşımından hareketle “Tarihi başarının adı: Alevilik Derslerini gerçekleştirmek” manşeti bu bağlamda önemli gözükmektedir.

Gelinen nokta itibariyle birçok programda Alevilik Dersleri'nin verildiği hatta Hamburg, Köln, Viyana 'daki üniversitelerde kürsülerinin ve araştırma merkezlerinin açıldığı bir gerçekliktir. Bu durum Avrupa'nın kendi içindeki dinamiklerle açıklanabilecek hukuki alt yapısının da etkisi bulunan bir olgudur. Süreç içerisinde kendi varlığını tamamlamaya çalışan Alevi Toplumu için Avrupa'da derslerin başlatılmış olması farklı açılardan da analiz edilebilir. Öte yandan dergi bünyesinde Alevilik Dersleri'ne büyük önem atfedilmesi ve tartışılması da meselenin özü itibariyle Alevi Toplumu açısından değerlidir.

4. Bir Talep veya Problem Olarak: “Diyanet İşleri Başkanlığı ve Zorunlu Din Dersi”

Alevi toplumunun, Diyanet İşleri Başkanlığı ve zorunlu olarak verilen din dersi uygulamalarına mesafeli oldukları bilinmektedir. Türkiye’de 12 Eylül sonrasında başlayan bu süreç “Alevi Açılımı” ile devam etmiş ve Cem Evlerine “ibadethane” statüsü verilmesi, zorunlu din derslerinin kaldırılması gibi talepler gündeme gelmiştir. Bütün bu talepler Türkiye’deki mevcut durum göz önüne alınarak tam olarak gerçekleştirilmemiştir. Bunların neden gerçekleştirilmediği soruları doğrudan teolojik formasyonu dolaylı olarak da toplumsal ilişkileri etkilediği için bu çalışmanın konusu değildir. Ancak bu noktada Alevilerin Sesi Dergisi’nde 90’ların sonundan 2000’lere kadar dile getirilmiş ve kapak sayfasından dahi gündeme getirilmeye çalışılmıştır. Türkiye’deki Alevi vatandaşlardan daha sert ve iğneleyici bir üslubun kullanılmış olduğu da söylenebilir. Öte yandan diaspora da Alevi kimliğinin Cem Evleri ve bunları da içerisine alan kültür merkezleri üzerinden yeniden başka formlarda üretildiği düşünüldüğünde bu durumun net bir dille ifade ediliyor olması şaşırtıcı değildir. Hafıza mekânları olarak Alevi toplumunun kendilerini gerçekleştirdiği yerler olan bu merkezler örgütlenebilme imkânını vermesi bakımından da önemli gözükmektedir. Ayrıca DİB ve zorunlu din dersi meselesine karşıtlığın en temel sebeplerinden birisi de “asimilasyon” adı altında Alevilerin “Sünni” öğretiye yaklaştırılıyor olmasının iddia edilmesidir. Alevilerin bu “asimilasyondan” kast ettikleri Alevilik öğretisinin ve geleneğin kendilerine has bir anlayışla devam ettirilebilmesi isteğidir. Alevilerin DİB’i bir “Sünni” kurum olarak görmesi de bu yapının içerisinde yer almalarını engellemektedir. Avrupa’da da İslâm din derslerinden ayrı olarak Alevilik derslerinin başlatılmış olmasının altındaki motivasyon da buradan kaynaklanmaktadır. Zira bu dersler Alevilere göre Alevilerin “asimile” olmadan devamını sağlayabilmeleri ve geleneklerini sonraki nesillere aktarabilmelerinin önünü açmaktadır. En son

Türkiye’deki “Alevi Açılımı”nın bir yansıması ile birlikte din derslerinin içerisinde Alevilik öğretisinin ne olduğuna dair bir bölüm eklenmiştir.

Özellikle Alevilerin Sesi Dergisi’nde zorunlu din dersi uygulaması ve DİB ile ilgili görüşlere yer veriliyor olması Avrupa’dan da bu duruma karşı bir tepki gösterilmesi bakımından önemli gözükmektedir.

“Alevilik Diyanet içinde yer almaz, alamaz!” (Alevilerin Sesi Dergisi, Temmuz, 2013). Bu durum sadece tek taraflı bir yer alma süreci olarak değil Alevilerin de kendi içerisinde karşı durduğu bir noktayı yansıtmaktadır. Alevilerin tarihi arka planda da günümüzde de kendi içlerinde bazı kollara ayrılmaları ve farklı söylemleri içerisinde de bu durum görülebilir. Eylül 2012 ‘de “Aleviler Müslümandır!” Sözü’nün inandırıcılığı var mı?” Başlığı ile yayımlanan strateji yazısı da bu sorgulamanın başka bir vechesini göstermesi bakımından önemlidir (Alevilerin Sesi Dergisi, Eylül,2012). Ayrıca Türkiye’de başlatılan “Alevi Açılımının” DİB üzerinden gerçekleştiği algısı da bu noktada bir rahatsızlık oluşturmuş ve “Açıl(a)mayan Alevi Açılımı, Diyanetin eseri mi?” (Alevilerin Sesi Dergisi, Ekim,2009) başlığı ile sorgulanmıştır.

Bu noktada şunları da söylemek mümkündür. DİB ve zorunlu din dersi uygulamalarından duyulan rahatsızlık yıllar içerisinde daha yüksek bir sesle vurgulanmaya başlanmıştır. Öte yandan “Alevilik İslâm’ın içinde midir dışında mı?” “Aleviler Müslümandır Sözü’nün İnanırıcılığı Var Mı?” Gibi tartışmalar da bu bağlamda şekillenmeye başlamıştır. Yurtdışında özellikle Avrupa’daki ülkelerde 90’larda daha çok “Anadolu Aleviliğinin” Avrupa biçimi üzerinden ilerleyen tartışmalar temel entegrasyon ve uyum noktasından daha farklı bir noktaya evrilerek yeni bir hale gelmiştir. Konunun hem Türkiye hem de Avrupa’da “siyasal” bir hal almasının altında yatan sebeplerden bazıları da bu noktadan hareket etmekte olabilir (Massicard,2007).

“Aleviler Sünnileştirilemez” manşetinin ise yukarıda bahsedilen “asimilasyon” tartışmalarına atıf yapılarak belki de “endişe” ile hareket edilerek hem DİB meselesinin hem de zorunlu din dersi meselesinin içeriğine dair yansımaları görmek mümkündür. Öte yandan DİB yasasının değiştirilmesi talebi de dönem dönem gündeme getirilmiştir.

5. Alevi Hareketinin Siyasallaşması

Alevilik tartışmalarının en başında konuyu İslâm tarihinden ve Hz. Peygamber’in vefatından sonraki döneme götürürsek aslında birtakım “siyasal” işlevinin bulunduğu görülecektir. Ancak “siyasallaşmanın” bir

sebebi mi yoksa sonuç mu olduğu da farklı bakış açılarından değerlendirilebilir. Türklerin ilk Müslüman oldukları tarihler , Selçuklu ve Osmanlı Devleti dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti döneminde Alevilerin tarihi açısından birçok nokta tartışılabilir. Bu noktada konuyu daha geniş bir bağlamda ele almak bu çalışmanın konusu değildir , lâkin Avrupa’da kendilerini var etmenin önemli bir göstergesi olarak siyasal katılım veya yöneticilerle diyaloglar Alevi Hareketi’nin önemli bir mekanizmasıdır. Bu durum Türkiye’de farklı yansımalarla kendisini gösterse de Avrupa’da siyasallaşma hamlelerinin daha yoğun olduğu görülmektedir. Nitekim Alevilerin Sesi Dergisi’nin ve AABF’nin konuya dönük hamleleri bu durumun en bariz göstergeleri arasındadır. Öte yandan Türkiye’de yaşanan Dersim , Kahramanmaraş , Çorum ve Gazi Mahallesi olaylarının Alevilerin hafızasında oluşturduğu etki Avrupa’da da kendisini hatırlatmaya devam etmiştir. Her yıl bu olayların yıldönümünde dergi de geniş bir başlık açılarak konu gündeme getirilmiş ve talepler de dillendirilmiştir.

“Türkiye Madımak utancından kurtulmalı Madımak müze olmalı”(Alevilerin Sesi Dergisi , Mayıs, 2005).

“Sivas’ı Unutmadık”(Alevilerin Sesi Dergisi, Temmuz, 1996).
 “Yüreğimizdeki Ateş 25 Yıldır Sönüyor ,Sönmeyecek”(Alevilerin Sesi Dergisi, Temmuz ,2018). “İnsanlık Onuru Zalimleri Yenecek” (Alevilerin Sesi Dergisi, Nisan ,1995). Avrupa’nın bazı şehirlerinde bu olayların sürekli hatırlanarak diri tutulması için açılan “anıtlar”, yapılan toplantılar vs. önemli gözükmektedir.

Siyasallaşma konusunda sadece Aleviliğin “muhalif” dilinden beslenerek oluşturulabilecek bu bakış biraz eksik ve yanlış olabilir. Ancak Alevi Hareketi’nin siyasi bir noktadan kendisini gösterdiği de bir gerçeklik olarak gözükmektedir. Ayrıca Avrupa’da yaşayan Alevilerin oradaki siyasal temsil mekanizmalarına dahil olması söz konusuysa Türkiye’deki siyasi partiler kanalıyla kendilerini gösterme biçimleri ve var olmaları da dikkat çekicidir (Massicard,2007).

Alevilerin Sesi Dergisi’nde özellikle 2000’lerden sonraki sayılarda Türkiye gündemli başlıklarla Aleviliğin Türkiye siyasetine daha fazla eğildiği ve Türkiye’deki olayların da Avrupa’daki Aleviler tarafından yer yer dile getirilerek yürüyüşlerin dahi düzenlendiği görülmektedir. “Avrupa’dan Taksim Direnişine Destek”(Alevilerin Sesi Dergisi , Temmuz ,2013).

Derginin siyasal alana teması da diğer varlık sahaları gibi kendilerini gerçekleştirtilme noktasında bir alan açmıştır. Türkiye’de “laiklik”, “anayasa” “seçimler” , “çözüm süreci” , “türban” , “gezi olayları” , “15

Temmuz” gibi farklı dönemlerde gündeme gelen temel tartışmaları manşetlerine taşınmış hatta konuya dair birçok yazı da yayımlanmıştır. “AKP Kürtler, Aleviler ve Çözüm Süreci”(Alevilerin Sesi Dergisi , Nisan 2013) “Siyasal İslâm’ın Yeni Manevrası: Türban Serbestliği Üniversitelerde Başlıyor”(Alevilerin Sesi Dergisi , Şubat,2008) “Askeri Darbeden Sivil Darbeye: Peki Aleviler Şimdi Ne Yapacak?” (Alevilerin Sesi Dergisi, Temmuz, 2016).

Alevilerin Türkiye gündeminden habersiz kalmaları ve Türkiye’den haber vermemeleri elbetteki beklenemez. Burada Alevi Hareketi’nin uzun yıllardır gerçekleştirdiği “sol” eklemleme ile birlikte Türkiye siyasetine bakıyor olmaları da gayet doğaldır. Ayrıca Alevi Hareketi’nin özellikle Türkiye’den giden insanların yoğun yaşadığı Almanya’da bir “diyalog” zemini oluşturarak kendilerini gösterme biçimleri de mevcuttur. Bu zemin eyaletler yöneticileri ile yapılan anlaşmalardan Cumhurbaşkanlığı düzeyine kadar uzanmaktadır. “Tarihi Hak Eşitliği Anlaşması İmzalandı.Almanya’da ilk kez Hamburg eyaletinde Müslümanlar ve Alevilere hukuki anlamda diğer topluluklarla eşitlik sağlanması konusunda “Hak Eşitliği Anlaşması” Hamburg parlamentosunda imzalandı.” (Alevilerin Sesi Dergisi,Aralık, 2012).“Avrupa Parlamentosunda Semah Döndük”(Alevilerin Sesi Dergisi , Haziran ,2006). “Schulz:Türkiye Alevilerin Sorunlarını Çözmek Zorunda” (Alevilerin Sesi Dergisi , Nisan , 2005).“Almanya Cumhurbaşkanı Joachim Gauck Berlin Cemevinde” (Alevilerin Sesi Dergisi Mart ,2014).Alevi Hareketinin siyasalaşması konusu üzerine ifade edildiği gibi farklı açılardan görüşler getirilebilir. Ancak bu noktada konunun genel hatlarıyla dergi üzerinden nasıl yansıdığı çalışmanın da hacmi göz önünde bulundurularak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç Yerine

Alevilik ve Aleviler konusu bu çalışmada yaklaşık 36 yıllık bir maziye sahip bir dergi üzerinden okunmaya çalışılmış özellikle de Avrupa’daki Alevileri anlamaya yönelik bir çerçeve çizmek için ele alınmıştır. Alevi Hareketi’nin 90’lı yılların başından beri örgütlendiği ve bu geniş platformu(AABF) temsilen çıkarılan Alevilerin Sesi Dergisi’nde Türkiye’den Avrupa’ya çeşitli sebeplerle göç eden Alevi vatandaşların yıllar içerisinde örgütlenerek kendilerini orada belli bir şekilde temsil ettikleri görülmektedir. Yaşadıkları ülkelerdeki oluşturdukları diyalog zemini , okullarda Alevilik Dersleri’nin başlatılması , kurulan cemevi ve kültür merkezleri gibi Aleviliğin yaşatılmasında ve kendi seslerinin yankılanmasında bir karşılık oluşturdukları ortatadır. Öte yandan

Türkiye’deki siyasal atmosferi de takip eden Alevilerin Sesi Dergisi’nde bu ve buna benzer birçok yönü görmek mümkündür. Tarihi arka planı itibariyle çeşitli açılardan ele alınan Alevilik meselesinin artık Avrupa’nın birçok ülkesinde kendine ait bir form oluşturduğu da görülmektedir. Geleneksel kodların kültürel hamlelerle taşınmaya devam ettiği ancak “modern” anlamda yeni bir biçiminde meydana geldiği söylenebilir.

Alevilerin Türkiye’deki taleplerinin Avrupa’da yansıdığı mecra olarak bu derginin okunması ve analiz edilmesi birçok bakımdan farklı bir perspektifte geliştirecektir. Yıllardır çeşitli sebeplerle ertelenen taleplerin genel bir mutabakatla ele alınarak Aleviler tarafından da Türkiye tarafından da konuşulabilmesi önemlidir. Ancak her ne kadar çok geniş bir platform olan AABF tek başına bütün Alevileri temsil etmemektedir. Bu minvalde Alevilerin Sesi Dergisi’ni tek başına değerlendirmek olguları betimlemek açısından eksik unsurlar içerebilir. Ayrıca günümüzde Alevilerin geldiği nokta itibariyle diğer göç eden Türkiye vatandaşları gibi “ulus-ötesi” bir anlam kazandıkları söylenebilir. Bundan sonrası için derginin Aleviler için önemli bir var oluş yeri olarak kalacağı açıktır. Avrupa’daki Alevi Hareketi’nin nereye doğru bir gidiş yaşayacağını ise zaman gösterecektir.

KAYNAKÇA

- (1994-2019). *Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu*. Almanya: Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu.
- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. İstanbul.
- Aksoy, E. Z.-A. (2018). Diaspora İçinde Diaspora: Almanya Alevileri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 87-102.
- Aydın, S. (2017). The emergence of Alevism as an ethno-religious identity, National Identities.
- Brubaker, R. (2005). The ‘Diaspora’ Diaspora”, *Ethnic and Racial Studies*, 1-19.
- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cohen, R. (2018). *Küresel Diasporalar*.
- Coşan, D. E. (Aralık ,2014). Ulusötesi Topluluklar: Avrupa’daki Alevi Göçmenler . *Alevilik –Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*.
- Çakın, D. (2018). *Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Alevi Politikaları*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi-Yüksek Lisans Tezi.
- Çavdar, O. (2020). *Sivas Katliamı Yas ve Bellek*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çevik, S. (2020). Diasporada Bir Uyanış ve Var Olma Hamlesi Olarak Alevîlerin Sesi Dergisi. *Nevşehir Uluslararası Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Üniversitesi.
- Çevik, S. (2021). Diasporada Siyasal Bir Hareket Olarak Alevî Toplumu. Ankara.
- Çoştu, Y. (2019). Migration and Religion , Euro – Turks. *LAP Lambert Academic* .
- Dankoff, R. (2000). Alevism in Turkey and Comparable Syncretistic Religious Communities in the near East in the Past and Present. *Journal of the American Oriental Society*, 273-274.
- Ecevitoglu, P. ,, & Yalçikkaya A. ,. (2013). *Aleviler Artık Burada Oturmuyor*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Erman, T., & Göker, E. (2014). Alevi Politics in Contemporary Turkey. *Taylor & Francis, Ltd.Stable*. Accessed.
- Hokins, L. (2011). ‘I feel myself to be a world citizen’: Negotiating Turkish.
- Kaplan, D. (2019). *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kaya, A. (2015). The Alevi-Bektashi order in Turkey: syncreticism transcending national borders. *Southeast European and Black Sea Studies*.
- Keleş, B. (2021) Almanya'da Alevilerin Kurumsallaşma Süreci, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Köse, M. (2020). *Türk Diasporasının Siyasal Katılımı Çerçevesinde Diaspora Politikalarının Gelişimi* . İstanbul : İstanbul Üniversitesi .
- Massicard, E. (2007). *Türkiye’den Avrupa’ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Melikoff, I. (2002). *Uyur İdik Uyardılar*. Cem Kültür Yayınları.
- Ocak, A. Y. (tarih yok). *İslâm Öncesi Temelleriyle Alevilik Bektaşılık* . İletişim Yayınları.
- Özocak, Ö. (2012). *Diaspora Kavramsal ve Tarihsel Bir Çözümleme* . Kayseri : Yüksek Lisans Tezi.
- Safran, W. (1991). Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. W. SAFRAN içinde, *Diaspora* (s. 88,89).
- Said, E. W. (1995). *Entelektüel: Sürgün,Marjinal,Yabancı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Salman, C. (2018). *Lâmekandan Cihana:Göç Kimlik Alevilik*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Scheffer, G. (2020). *Diaspora Politikaları*. İstanbul: Gav Perspektif.
- Shankland, D. (1999). Islam and Society in Turkey. . *Eothen Press*.

- Sheffer, G. (2006). *Diaspora Politics at Home Aboard* . Cambridge Universty Press.
- Sofuoğlu, C., & İlhan, A. (2020). *Alevîlik Bektaşîlik Tartışmaları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Soekefeld, M. (2004). Religion or Culture : Concepts of identity in the Alevi diaspora .
- Subaşı, N. (2015). Alevi özne Üzerine Söyleşi. *Perspektif*, 32-35.
- Subaşı, N. (2019). *Alevi Modernleşmesi: Sırrı Faş Eylemek*. Mahya Yayınları.
- Şeriatî, A. (2016). *Ali Şiası Safevi Şiası*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Taşgın, A. (2015). Alevîlik Üzerine Söyleşi. *Perspektif*, 44-48.
- Tosun, C. (2009). Almanya’da Alevi Din Dersleri ve Türkiye’ye Muhtemel Yansımaları . *Dini Araştırmalar* , Cilt 12 s.33. .
- Uçar, M. (2014). Dışarda Bir Türkiyeli Diaspora Kimliği Oluşturmak Mümkün Mü? *Süleyman Demirel Üniversitesi Davraz Sosyal Bilimler Konferansı*. Isparta.
- Ulusoy, E. (2015). Diasporayı yeniden düşünmek: Diaspora teorisi ve Modern Diasporanın Temel Parametreleri. *Göç Dergisi* .
- Unat–Abadan, N. (2002). *Bitmeyen Göç , Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Üzüm, İ. (2020). *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik* . Ankara: İsam Yayınları.
- Vassaf, G. (2010). *Daha Sesimizi Duyurmadık Avrupa’da Türk İşçi Çocukları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, R. (2012). Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırmaları Dergisi*.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yırcalı, A. ,, & Mahçupyan, E. (2016). *Avrupa’da “Türkiyeli” Olmak : Kimlikler , Bireyler , Vatandaşlar , Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları*. İstanbul: PODEM.
- Zırh, B. C. (2015). Alevi Diasporası: Yeniden haricileşen dâhili bir mahrem olarak Alevilik. *Birikim*, 80-92.
- Zırh, B. C. (2018). Tanımlama ve Tanınma Eşiğinde Alevilik . *Ayrıntı Dergisi* .
- Zırh, B. C. (2008). Euro Alevis: Gasterbeiter to Transnational Commination. *The Making of World Society Perspectives from Transnational Research*.

Çevrimiçi Kaynaklar

<http://www.alevihaber.com/> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://alevinet.com/2017/01/31/avrupada-alevi-olmak/> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://alevinet.com/2016/12/25/alevi-iradesinin-olusturulmasi-elzemdir/> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://alevi-fuaf.com/tr/akmler/> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://www.bik.gov.tr/hangi-ulkede-kac-turk-vatandasi-yasiyor/DışişleriBakanlığı,2019> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://perspektif.eu/2015/12/11/aleviligin-avrupada-dini-cemaat-olarak-varligi/> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://perspektif.eu/perspektif-sayi.php?no=246> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://www.pirha.net/> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://www.google.com.tr/search?q=alevi+dernekleri+konfederasyonu&ie=UTF-8&oe=UTF-8&hl=tr-tr&client=safari> Erişim Tarihi : 26 /11/2022

<https://www.youtube.com/watch?v=-EVAS5g5BhA> (Sınırsız Sürgünsüz , Aleviler ve Göç ,Halkların Demokratik Kongresi , Erişim Tarihi :26/11/2022

<https://www.youtube.com/watch?v=eCXKx7TFOJg&t=5011s> (Alevilik-Bektaşılık Paneli, Anadolu İlahiyat Akademisi , Erişim Tarihi : 26 /11/2022

Ekler: Alevilerin Sesi Dergisi'nden Fotoğraflar :

